

TOPRAĞIN VATAN COĞRAFYASINA DÖNÜŞTÜRÜLMESİNDE EFSANELERİN ROLÜ: İSTANBUL ÖRNEĞİ*

THE ROLE OF MYTHS IN TURNING SOIL INTO HOMELAND: THE CASE OF
ISTANBUL

Nursel UYANIKER**

Öz

Efsane en kısa tanımıyla, halkın muhayyilesindeki gerçeklik olarak; temelde gerçek bir olayın zamanla unutulması ve yan olaylarla zenginleştirilmiş halidir. Kişi, olay ve yer hakkında anlatılan efsanelerin işlevleri arasında, milletlerin sözlü tarihi bağlamında, bir yere manevî ruh ve mana kazandırılması bulunmaktadır. Bu bağlamda toprağın vatan coğrafyası haline getirilmesinde efsanelerin rolü ve önemi büyüktür.

Bu çalışmada efsanelerin, toprağın vatan coğrafyasına dönüştürülmesindeki rolü İstanbul efsaneleri kapsamında ele alınacaktır. Medeniyetler beşiği olan İstanbul şehri, sahip olduğu otuz dokuz ilçesiyle kuruluş efsaneleri bakımından oldukça geniş malzemeyi içeren bir metropoldür. Şehrin kurulması, Türkleştirilmesi ve vatan toprağı haline getirilmesinde efsaneler, milli kimliği inşa eden önemli birer yapı taşı olmuşlardır. Bu çalışmanın amacı, efsanenin işlevleri arasında milli kimlik inşasının yeri ve önemini açıklamaktır. Çalışmada İstanbul efsaneleri üzerine yapılmış olan lisansüstü tezler taranarak efsaneler, milli kimlik ve yer sorunsalı bağlamında ele alınmıştır. Böylece günümüzde toplum arasında, “batıl itikat, boş söz, saçma sapan lakırdı” anlamlarına gelecek şekilde kullanılan, ilmî çalışmalar gözüyle bakılmayan ve yarı inanmalar olarak görülen efsanelerin milli kimlik ve milli kültür bakımından ne kadar önemli işlevlere sahip olduğu, geleceğin inşasındaki yeri ve öneminin ciddiyeti üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda efsanelerin hem insan psikolojisindeki yeri, hem de toplumların bilinçaltında bir yerin kutsal vatan toprağı haline getirmesindeki işlevleri açıklanmış olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Millî kimlik, bellek coğrafyası, efsane, İstanbul efsaneleri.

Abstract

Legend of the short definition, as the reality of people's imagination; I have stayed basically forgotten over time in the state of mind is enriched with real events and adverse events. People, events and the functions of the legends told about the place, in the context of oral history of the nation, there is a place to gain spiritual soul or meaning. In this context, soil, geography homeland into the role and importance of myth is great.

* Bu makale, 13-15 Ekim 2017 tarihinde Sivas'ta yapılan “Halk Kültüründe Toprak” Uluslararası Sempozyumunda sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir.

** Dr. Öğretim Üyesi, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı
(nuyaniker@marmara.edu.tr) ORCID ID: 0000-0002-7204-7145

In this study, the legend, the role of land converted to soil geography, Istanbul will be dealt with legends. The city of Istanbul is the cradle of civilizations, is a metropolis containing material is quite extensive in terms of the thirty nine counties with the establishment of legends. The establishment of the city, the native soil into the Turkified and legends, which have been a major build national identity construction. The purpose of this study, the construction of national identity among the functions of myth is to explain the role and importance. Graduate theses Istanbul is built on legends legends scanned in the study were discussed in the context of national identity and the problematic place. Thus, in today's society, "the superstitious creeds, empty talk, nonsense was lak" means to use as future scientific studies do not look through the eyes and in terms of national identity and national culture of myths seen as believe half of what up to have important functions, its place in building the future and the seriousness of the importance of It emphasized. In this context, the legends, and its place in human psychology, as well as making a lot of functions in the sacred soil of the homeland is explained in the subconscious of society.

Keywords: National identity, memory geography, myth, Istanbul myths.

Giriş

Toprak üzerinde yaşanan, bir milletin maddî ve manevî değerler bütünü bünyesinde barındıran kara parçasıdır. Bu kara parçası zamanla vatanlaştırılır ve böylece milletler oluşur. Milliyet fikri, vatanın doğuşuyla başlar¹. Toprağı, vatan coğrafyasına dönüştüren etkenler, bireysel ve toplumsal hafızalardır. Bunun yanında sözlü kültür, yazılı kültür, güzel sanatlar ve mimari eserler de toprağı vatanlaştıran âmillerdendir. Bunlar sayesinde topluluğun, vatani üzerindeki hakları korunur. Sözlü kültür, halk anlatılarının gelecek nesillere aktarılmasını ve yaşatılmasını sağlarken; yazılı kültür, kültürün belgelendirilmesi sayesinde unutulmamasını temin eder. Toplulukların hafızası, özellikle yazılı kültürün etkisi ile başta tarih bilimi olmak üzere diğer bilimlerin katkısıyla sağlamlaştırılır. Güzel sanatlar ve mimari eserler ise, milletlerin tapu senetleridir.

Türk milletini birleştiren bağlar çok çeşitli, köklü ve güçlüdür. Her karışı birlikte savunulmuş ve savunulacak olan "bölünmez ortak vatan" unsuru, Türk milliyetçiliği açısından son derece önemlidir. Mustafa Kemal Atatürk sınırları belli, somut ve bölünmez vatan anlayışın vurgulamaktadır. Atatürk'ün milliyetçilik anlayışında somut bir vatana bağlılık düşüncesi önceliklidir².

Vatan toprağının devamlılığı, bir ağacın toprak altındaki kökleri gibi, toprak üzerindeki dallarını da gerekli kılar. Halk anlatılarından olan mitler, vatan coğrafyası üzerindeki ağacın toprak altındaki köklerini; efsaneler ise toprak üzerindeki ağacın kendisini ve göğe uzanan dallarını oluşturur. Bu makalede efsanenin, saçma sapan – boş söz, lakırdı, bätıl itikat anlamlarından kurtularak, bellek coğrafyasının oluşmasındaki rolü ve önemi ele alınacaktır. Bu bağlamda lisansüstü tezler ile basılmış ve yayınlanmış çalışmaların İstanbul konulu olanları taranarak efsane ve bellek coğrafyası kapsamında değerlendirilmiştir. Çalışmanın konusu yer

1 Remzi Oğuz ARIK, *Coğrafyadan Vatana*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s. 13.

2 Turhan FEYZİOĞLU, *Atatürk ve Milliyetçilik*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları (3. Baskı), Ankara 1987, s. 80.

adları bağlamında geliştirilip incelenirse psiko-sosyal kimlik açısından efsanelerin geçmişi ve geleceği nasıl ele alıp yön verdiği net bir şekilde gözler önüne serilecektir.

Terim Olarak “Bireysel Kimlik”, “Kollektif/Toplumsal Kimlik” ve “Bellek Coğrafyası”

Kimlik kavramı özünde kültür, sosyal yaşam, gelenek ve görenekler, tutum, algı, inanç sistemi ve kişilerin tanıma yapıları gibi önemli anlamları içeren, temeli sağlam, kalıcı ve sembolik yargılara dayanan bir içerik taşıyan ve gerek bireysel gerekse toplumsal niteliği ile tekil veya çoğul kavram içerebilen tanımlı bir olgudur³. Bireysel kimlik; kişiyi ötekilerden ayırmak için kurumlarca verilmiş olan ile kişilerin üyesi bulunduğu kurum ve kuruluşlarca oluşturulan psiko-sosyal ilişkiler ağıdır⁴. Çok sayıda kişisel kimliği birleştirerek tamamlayıcı bir sistemi oluşturan kollektif / toplumsal kimlik ise; bir millete ait etnik, dinî, fiziksel, töresel, yaşantısal-iletişimsel unsurları içinde barındıran, zamanla değişebilen anlam ve değerler bütünüdür.

Vatan-Millet mefhumu, somut bir gerçek üzerine bina edilir. Bu somut gerçek ise mekândır. Mekânlar, geçmişi somutlaştıran ve kimlik kurucu işlevlere sahip olan bellek coğrafyasıdır. Bellek mekânları birçok boyuta sahip, önemli buluşma yerleridir. Bu uçsuz bucaksız alanı ayrıntısıyla incelemek söz konusu değildir; çünkü bu alana hem ölümler kültürü, hem gittikçe daha da büyüyen ortak malın bütünü, hem de geçmişin kullanımını belirleyen bütün unsurlar dâhildir. Bunlar tarihin tarihidir, tarih bunlarla oluşur⁵.

Bellek Coğrafyası Olarak İstanbul ve Efsaneleri

Vatan coğrafyası, üzerinde yaşayan milletin kanını akıttığı kutsanmış bir mekândır. Bu coğrafya içinde İstanbul ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Efsanelerde mekân olarak kutsanan İstanbul, geçmiş, günümüz ve gelecek arasında bağ kurarak hatırlatma işlevini yerine getiren bir bellek mekânıdır. Burada kutsalın tezahürü, mutlak bir sabit noktayı, bir “merkez”i ifşa etmektedir⁶. Bu merkez İstanbul’dur ve burası Türk-İslâm dünyası için yeni bir çağın başlangıcını müjdeleyen, içselleştirilmiş önemli kutsal mekânlardandır.

Kültürel simgeler deposu olan İstanbul’da en eski kuruluş yeri olan tarihi yarımadadan başlayarak, surlar, sütunlar, kuleler, saraylar, dönüştürülen ve/veya yeniden imar edilen mimârî yapılar, sokaklar, anıtlar, mezarlıklar bellek mekânlarıdır. Konuyu sadece kuru bir mekân olarak ele almak yerine, efsanelerin oluşturduğu anlatılar sonucunda meydana gelen hafızayı ve manevî ruhu anlamak daha yerinde olacaktır. Nitekim kollektif / toplumsal belleğin en önemli

3 Süleyman YILDIZ, “Kimlik ve Ulusal Kimlik Kavramlarının Toplumsal Niteliği”, *Millî Folklor Dergisi*, Ankara 2007, Y:19, S:74, s. 15-16.

4 Jan ASSMANN, *Kültürel Bellek Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, (Çev.: Ayşe Tekin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001, s. 39.

5 Pierre NORA, *Hafıza Mekânları*, (Çev.: Mehmet Emin Özcan), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2006, s. 10.

6 Mircea ELIADE, *Kutsal ve Dindışı*, (Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay), Gece Yayınları, Ankara 1991, s. 2.

taşıyıcılarından birisi olan efsaneler, mekânlara millî devletin damgasını vurmakta ve böylece millî kültürü gelecek nesillere taşıyarak devamlılığını sağlamaktadırlar.

Millî devletlerin kuruluş süreçlerinde millet olarak bir topluluk bilincinin, ortak bir geçmiş tasavvurunun yerleştirilmesine çalışılırken; dilin yeni isimleri de sokak adlarında kendisini göstermiştir. Mekânın isimlendirmesi meselesi, başlangıçta bütün çağrışımlarıyla kendiliğinden gelişmiş, doğal ve kültürel olanın içinde oluşmuş, dil ile birlikte değişmiş, bir tür söz olarak saklanmış ve aktarılmıştır. Böylece mekâna ilişkin belleğin, çevreye ve geleceğe taşınması sağlanmıştır⁷. Örneğin Bizans döneminde Kozmidion bölgesi olarak bilinen ve fetihten sonra Eyüp beldesi adını alan semt, Hz. Muhammed'in anne tarafından akrabası olan, ehl-i bey'ten birisi olması dolayısıyla övülen ve Arapların Konstantiniyye seferine katılan Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin adı dolayısıyla isimlendirilmiştir. Eyüp; Fatih, Galata gibi semtlerle birlikte, ilk imar edilen ilçelerden birisi olmuştur. Bu bağlamda Eyüp Sultan efsaneleri, oluşturulmak istenen yeni kimlik için sahiplendirme işlevini üstlenmektedir⁸.

İstanbul'un diğer bir bellek mekânı Galata semtidir. Bu semte, Yunanca süt anlamına gelen "Gala" kelimesinden mühlhem olarak Galata denmiştir. Başka bir rivayete göre ise, Galata isminin buraya yerleşmiş olan Galatlar isimli kavimden kaynaklandığı ileri sürülür⁹. Bu semtin adı, 1960'larda Kıbrıs olaylarına bir tepki olarak değiştirilen diğer Rumca isimler gibi değiştirilmiştir. O zamana kadar sadece meydan adı ile sınırlı olan Karaköy, bütün bölgeyi kapsar hale getirilmiş ve Galata bir semt adı olarak adreslerden silinmiştir. Ancak Galata Kulesi ve Galatasaray'a uygun isimler bulunamadığı için eski isimleriyle günümüze kadar gelebilmişlerdir¹⁰. Galata'nın ad alması ile ilgili anlatılar, böylece son kertede millileştirilmiştir.

Bilâd-ı Selâse'nin üçüncü beldesi olan Üsküdar semtinin bilinen ilk ismi Hrisopolis'tir. "Altın şehir" anlamına gelen Hrisopolis'den sonra semt, efsaneye göre; Üskutarı adındaki askerî ordu nedeniyle "Skutarı" adını almıştır. Bizans devrinde kullanılan Skutarı ismi, söyleyiş şeklinin değiştirilmesiyle Üsküdar olmuştur¹¹. 17. Yüzyılda Evliya Çelebi'nin kaleme aldığı "Seyahatnâme" ile Mütercim Asım tarafından Türkçeye tercüme edilen Burhan-ı Kat'ı'da Üsküdar adı, Osmanlı Devleti dönemindeki sosyal kullanımına göre yeniden anlamlandırılarak değiştirilmiş ve isime mana kazandırılmıştır.

İstanbul'un en önemli bellek mekânlarından birisi de tarihi yarımada'daki Ayasofya'dır. Bizans döneminden kalma bu kilise, İstanbul'un fethinden üç gün sonra camiye çevrilmiş ve yeni ilavelerle değiştirilmiştir. Ayasofya'nın bilinen resmi tarihinden daha çok anlatılabilen efsaneleri bulunmaktadır. Bunlar arasında "Terleyen Direk" adını taşıyan efsanede; Hızır'ın

7 M.ÖZKAN – A.C. YOLOĞLU, "Bir Bellek Projesi Olarak Sokak İsimlendirmesi: Ankara Örneği", *Planlama Dergisi*, Kare Yayıncılık, İstanbul 2005, S.34, s. 54.

8 Nursel UYANIKER, *Eyüp Sultan Türbesi Etrafında Teşekkül Eden Efsanelerin Tespiti ve İncelenmesi*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010, s. III.

9 Orhan TÜRKER, *Galata'dan Karaköy'e Bir Liman Hikâyesi*, Sel Yayınları, İstanbul 2000, s. 13.

10 Orhan TÜRKER, *a.g.e.*, s. 11.

11 Niyazi Ahmet BANOĞLU, *Tarihi ve Efsaneleriyle İstanbul Semtleri*, Selis Yayınları, İstanbul 2014, s. 66-67.

parmağını sokup kiliseyi bulunduğu yerden kibleye doğru döndürmek suretiyle camiye çevirdiği anlatılmıştır. Böylece mabedin dönüştürülmesi olayı Müslüman-Türklerce kutsallaştırılmıştır. Yapının kutsal ve milli kimlik kazanmasında önemli rol oynayan diğer önemli efsanesi ise “Hz. Muhammed’in Tükürüğü”dür. Pek çok deprem gören ve yıkılma tehlikesi geçiren Ayasofya’nın büyük kubbesinin Peygamber tükürüğü ile tutturulmasına dair anlatı, Türklerin bu efsane sayesinde binanın bekasını sağlamış olduklarını düşündürmektedir.

Eski adı, “Diplokiyon” (Çifte sütun) yahut “Zogokiyon” (Birleşik sütun) olan Beşiktaş’ın, fetihten önce boş arsa şeklinde bir mesire yeri olduğu belirtilmektedir¹². Beşiktaş ismi efsaneye göre Bizans’tan kalma sütunların üzerinde bazı beşik resimlerinin görülmesinden dolayı, “Beşikli Taş” daha sonra da “Beşiktaş” olarak adlandırılmasına sebep olmuştur. Başka bir anlatıda ise; Yaşka adındaki bir rahibin burada yaptırdığı kilisede bulunan Hz. İsa’nın vaftiz edildiği taş beşik dolayısıyla ilçeye önce “Taşlı Beşik” daha sonra da “Beşiktaş” adı verilmiştir. Beşiktaş ismi ile ilçe yeniden kurulmuştur.

Bizans döneminde “Yoros/Yorus Dağı” olarak bilinen Beykoz tepesinde bugün Yuşa türbesi olarak bilinen bir mezar bulunmaktadır. Burası Romalıların “Herakliyüs’ün yatağı” olarak adlandırdığı, Bizans İmparatoru Justinianus tarafından yeniden yaptırılan Aya Pantaleon Kilisesi’nin bir zamanlar bulunduğu yerdir¹³. Bugün Müslüman-Türklerce Yuşa Peygamber olarak bilinen bu mezarın, Filistin’de yaşamış, ölmüş ve o topraklara gömülmüş peygamberle alakası olmamasına rağmen efsanelerde bu şekilde adlandırılması, şehrin İslamlaşmasını ve Türkleştirilmesini sağlamıştır.

İki farklı inancın ve milliyetin buluştuğu bir başka bellek mekânı da, Büyükkada’daki Aya Yorgi tepesidir. Hristiyanlar tarafından “Saint George”, “Ayios Yeorgius”, Adalı Rumlar tarafından ise “Kudunas” olarak adlandırılan Büyükkada’daki manastır ve kilise; Türkler tarafından da “Aya Yorgi Tepesi” olarak bilinmektedir. Ayios Yeorgius’un Yortu günü 23 Nisan’dır. Bu tarihte Hristiyanlar, Aya Yorgi’nin Tanrı’ya kavuşmasını doğum günü olarak kutlarlarken; Türkler ise baharın gelişini kutlamaktadırlar. Büyükkada / Aya Yorgi’deki kültürel zenginliğin en önemli sebeplerinden birisi bu bölgenin dinler coğrafyası olmasından ileri gelmektedir¹⁴. Türkler tarafından Aya Yorgi tepesine çıkan ve baharı müjdeleyen Hızır hakkında anlatılan efsaneler, burada da toprağı vatan coğrafyasına dönüştürmüştür.

Efsaneler yoluyla İstanbul Türk ve Müslüman kimliği kazanmış vatan yeniden imar edilmiştir. Kutsal topraklardan birisi olan İstanbul’un bellek coğrafyası olarak kimliğini devam ettirmesi ve toprağın korunması efsanelerin en ciddi işlevi ve meselesidir. İstanbul’un önemi ile ilgili anlatılan ve “Fatih’in Bedduası” adını taşıyan efsanede günümüze dair önemli uyarılarda bulunulmuştur. Bu efsaneye göre; Fatih, gelecekte haber veren bir Bizans keşişine İstanbul’un Osmanlı toprağı

12 Niyazi Ahmet BANOĞLU, *a.g.e.*, s. 171.

13 Kadircan KAFLI, “Yuşa Tepesi”, *Yeni Sabah Gazetesi*, Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği Taha Toros Arşivi, 1952.

14 Nursel UYANIKER, “Dinler Coğrafyası Bağlamında Büyükkada / Aya Yorgi (Ayios Yeorgius) Yortu Günü ve Kutlamaları”, *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları (UHIVE) Dergisi*, İstanbul 2016, S. 11, s. 1.

olmaktan çıkıp çıkmayacağını sormuştur. Keşif bu soruya; savaş ile elden çıkmayacağını fakat zamanın birinde Türklerin elindeki mal ve mülkün, yavaş yavaş başkalarının eline geçeceği cevabını vermiştir. Bunun üzerine Fatih Sultan Mehmet ellerini açmış; “İstanbul’da kendi arazisini yabancılara satanlar Allah’ın gazabına uğrasın!” diyerek bedduada bulunmuştur. Bu efsane ile sahiplenilen mekânın, ebediyen Türk kimliğini koruması da amaçlanmıştır.

İstanbul’un fethiyle semt semt dönüştürülen ya da yeniden kurulan şehrin, efsanelerden yola çıkarak şu şekilde adlandırıldığını söylemek mümkündür: Fizikî coğrafya dolayısıyla adlandırılmış olanlar (Defterdarburnu, Dolmabahçe, Kabataş, Haliç vs.), şahıs isimlerini veya lâkaplarını ad alan semtler (Beyoğlu, Cihangir, Eyüp, Vefa, Fatih vs), mimarî yapılar (Ayasofya, Galata, Kariye vs.) sayesinde ad alan semtler, önemli tarihî olaylar neticesinde anılan semtler (Çırağan), meslek gruplarından kalma isimler (Kâğıthâne, Kapalıçarşı-Bezestan vs.) yoluyla adlandırılanlardır.

Değerlendirme ve Sonuç

Otuz dokuz ilçeye sahip olan İstanbul, geçmişi, hâlihazırdaki durumu ve gelecekte oynayacağı rolle milletlerin cazibe mekânı olmuştur. Bu sebepten İstanbul’la ilgili pek çok siyasî, kültürel, dinî mücadeleler verilmiş ve verilecektir. Bu bağlamda efsaneler de üzerine düşen görevi yapmakta ve mekânın mücadelesini vermektedirler.

Efsaneler sayesinde İstanbul’un, seçilmiş bir kara parçası olduğunu, bu toprak parçasının statüsünün diğer şehirlerle aynı olmadığını, efsaneler yoluyla bu mekânın kutsallaştırıldığını söylemek mümkündür.

Coğrafi bir mekâna bağlanarak somutlaştırılan vatan kavramı, efsaneler sayesinde millileştirilir ve Türkleştirilir. Toprak artık coğrafyaya ait bir unsur olmaktan çıkmış, insanın kök saldığı ve kimliğini nakşettiği kutsal mekâna dönüştürülmüştür. Efsanelerin, mekânlara ruh yüklemesiyle birlik ve beraberliğin tesisinde üstlendikleri rol dikkate değerdir. İstanbul’da bulunan Bizans tılsımlarının yerini, efsaneler yoluyla Osmanlı’da evliya kabirleri almıştır. Böylece şehrin maddî varlığı gibi, manevî yapısı da el değiştirmiştir.

Toprak, üzerinde kök salan milletin ve bu milleti oluşturan insanların bağlandıkları millî ve manevî değerlerle vatanlaştırılır. Tarihe tanıklık eden mekân, efsaneler sayesinde insana geçmişin hikâyesini anlatarak bugünün sağlam temeller üstünde yükselmesini sağlar. Efsanelerde kehânet (gelecek hakkında varsayımlar) bulunur. Bu sayede düşünce, eyleme dökülmek üzere manevî güç kazanır. Efsane, gerçek olur. Böylece efsanenin hem kurucu ve hem de yıkıcı etkisi bulunmaktadır.

Vatan toprağını ve milletini sevmek Türk milliyetçiliğinin hareket noktasıdır. Bu bağlamda efsanelere, millî bilinci uyandıran, toprağa ruh izafe eden ve millet hafızasını canlı tutan yapı taşları gözüyle bakmak gerekir.

Kaynaklar

- Jan ASSMANN, *Kültürel Bellek Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, (Çev.: Ayşe Tekin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001, 345 s.
- Kadircan KAFLI, “Yuşa Tepesi”, *Yeni Sabah Gazetesi*, Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği Taha Toros Arşivi, 1952.
- M.ÖZKAN- A.C. YOLOĞLU, “Bir Bellek Projesi Olarak Sokak İsimlendirmesi: Ankara Örneği”, *Planlama Dergisi*, Kare Yayıncılık, İstanbul 2005, S.34, ss. 54-60.
- Mircea ELIADE, *Kutsal ve Dindışı*, (Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay), Gece Yayınları, Ankara 1991, 191 s.
- Niyazi Ahmet BANOĞLU, *Tarihi ve Efsaneleriyle İstanbul Semtleri*, Selis Yayınları, İstanbul 2014, 493 s.
- Nursel UYANIKER, *Eyüp Sultan Türbesi Etrafında Teşekkül Eden Efsanelerin Tespiti ve İncelenmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010, XV+396 s.
- Nursel UYANIKER, “Dinler Coğrafyası Bağlamında Büyükada / Aya Yorgi (Ayios Yeorgius) Yortu Günü ve Kutlamaları”. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları (UHIVE) Dergisi*, İstanbul 2016, S. 11, ss. 1-14.
- Orhan TÜRKER, *Galata'dan Karaköy'e Bir Liman Hikâyesi*, Sel Yayınları, İstanbul 2000, 110 s.
- Pierre NORA, *Hafıza Mekânları*, (Çev.: Mehmet Emin Özcan), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2006, 263 s.
- Remzi Oğuz ARIK, *Coğrafyadan Vatana*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, 236 s.
- Süleyman YILDIZ, “Kimlik ve Ulusal Kimlik Kavramlarının Toplumsal Niteliği”, *Milli Folklor Dergisi*, Ankara 2007, Y:19, S:74, ss. 9-16.
- Turhan FEYZİOĞLU, *Atatürk ve Milliyetçilik*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları (3. Baskı), Ankara 1987, 112 s.